

PASTORALAREN ALDAKETAZ

Tolosa, 1998-XI-14

Jean-Louis Davant

I. PASTORAL IDAZLEAK GAUR: KRONOLOGIA

8 denetara: 7 bizirik.

1. Pierre BORDAÇARRE	ETXAHUN-IRURI (1908-1979)
2. Junes CASENAVE-HARIGILE	1924-an jaioa 1. trajeria noiz emana: 1976
3. Allande AGUERGARAY	1943 1985
4. Jean-Michel BEDAXAGAR	1953 1988
5. Jean-Louis DAVANT	1935 1990 (1985ean idatzia)
6. Pierre-Paul BERÇAITS	1952 1991
7. Roger IDIART	1931 1991
8. Patrick QUEHEILLE	1965 1998

Idazleari lehentasuna emaiten diot, baita leku handiena, hura delako trajeriaren aita. Harek emaiten dio muina, mamia, ginarrria, ekaia, eta gehiago ere: harek du bideratzen nagusiki, eta haren ildotik ari behar dute beste guziek.

Bizkitartean, testuaren azterketarik ez dago, salbuezpenez kanpo (Roger Idiart *Enbata* astekarian, Peyran *Miroir de la Soule* aldizkarian), ez du hanbat aintzakotzat hartzen pastoralaren kritikak, ez du sakonean ikertzen. Hutsune larria dago hor, idazlearentzat aspergarria. Berak asmatu behar baitu ongi ari den ala ez.

Beste ohar nagusi bat: lehen mailako eskola zuen Etxahun Irurikoaren publikoak; guk, aldiz, orokorki bigarren mailako formakuntza duen batentzat idatzi behar dugu, eta gainera telebistaren aroan.

Azken bat zati honetan: azken hamaika urte hauetan, lehen ez bezala, pastoral bat jokatzeko da urtero, eta batzutan biga emaiten dira, liskarbide gertatuz gure ibar hertsian. Hots, lehian daude herri batzuk, ahal bezain laster agertu nahiz publikoaren aintzinean.

PASTORALAREN ALDAKETAZ

Plurala behar litzateke hor (Pastoralaren aldaketez), ez baita bakuna ez eta lineala trajeriaren bilakaera. Aniztasuna da nagusi: publikoena, errejentena, sü-jetena... baina lehenik idazleena, zazpi baikara bizirik, bakoitza bere gisakoa. Hargatik, Etxahun-Iruri zena dugu pastoral berriaren aita: lau orenez pera ekarri zuen, kantoreen tokia zabaldu, heroi euskalduna sartu ohiko santuaren lekuan. Mende laurden batez hurbil idazle bakarra izan zen (1953-1975).

1976-an agertu zen Junes CASENAVE, harekin lehian, eta laster bakarka. Zer ekarri zuen berririk: euskararen maila gora bat eta historiaren errespetu zorrotza. Bertsugintzan ere zorrotasuna (*).

1985-ean Allande AGUERGARAY-ek *A. d'Oihenart* antzerkian, bikoiztu zuen kantoreen kopurua (14 abesti), baina testu luzeari eutsiz eta euskara puska bat erreztuz, mordoilokeriara jautsi gabe.

1988-an BEDAXAGAR abeslariak, *Agosti Xaho*-rekin, hiru ordutara laburtu zuen, horretan erreferentzia bihurtuz. Kalitateko euskara herritarra.

1990-ean DAVANT itzuli zen, gaiak beharturik, luzetasunera (3 ordu eta 40 minuta), *Abadia Ürrüstoi*-rekin, baina geroztik hiru orenetatik hurbil egotien da, dozena bat abestirekin. Haren kezka nagusia: euskara idatziaren tradizio luzeari eutsiz, zuberera klasiko baten egokitzea teatroari, ozentasun eta sonortetari toki handia eginez.

1991-an IDIART-ek eta BERZAITZ-ek, *Xalbador* eta *Harizpe*-rekin lehentasuna eman zioten kantuari, bertset arrunten testua murriztuz. Gaurko heroi bat aipatu zuen Idiartek, arrisku handiak hartuz.

Aurten idazle berri bat agertu zaigu, zinez gaztea, Patrik QUEHEILLE Barkoxekoa (*Herriko Semeak*): moda berrien aurka joanez, antzerki luze bat idatzi du (3 ordu eta 40 minutakoa), 13 kanturekin, testuari garrantzi handia emanez, maila oneko euskara herritar batekin, eta bizkitartean... arrakasta ederra ukan du. Badugu hor zer pentsa.

Beraz, idazle bezainbat antzerki mota ikusten dugu, eta hobe segur. Baina testua ez litzateke gehiegi laburtu behar, erreztasuna bilatu nahi duen publiko berri bati plazer egiteko. Beste publiko berri bat ere badago, bereziki gazte ikasien artean, historia eta ixtorioa ezagutu nahi dituenak.

(*) Gaurko pasterala lehengoa ez bezala, Casenave-ren ildotik, kreakuntza da. Aintzinetik, Etxahun-Iruri barne, beste norbaitek frantsesez idatzia zuen ixtorio batek abiatzen ziren, ixtorio hori euskaraz emaiten zuten, beren gisa egokituz.

Orain, ordea, historia ikertzen du idazleak eta horretarik asmatzen du bere ixtorioa. Casenave-ri zor diogu beraz aldaketa nagusi hori.

Beste arrisku bat, ber ildotik: pastoral goxoegietara lerratzea, lehengo frantses *bergeries* loretsu haien zelairuntz. Ez ahantz *trajeria* dela pastoralaren ohi-ko izena.

JOERAK:

Bi joera ikusten ditut gaurko pastoral idazleen artean: batetik, idazle-idazleak, besteetik artistak:

— Idazle-idazleak: Casenave, Aguergaray, Queheille eta ni: garrantzi handia emaiten diegu deklamatzaren diren bertsuei, dela zenbakiz, dela mailaz, dela ideiek hartzen duten leku eta tokiaz.

— Artistak ditugu, aldiz, Bedaxagar, Idiart eta Berçaits: kantari, soinuari, aktoreak, gizon-orkestrak Etxahunen ildotik.

- Bedaxagar, tradizionala, bihozpera eta sakona, Zuberoako herriak oso bere-berea duena.

- Idiart, klasikoa eta herrikoia, publikoa nola hunki eta mugiaraz ongi badakiena.

- Berçaits, modernoa, teatro gizon eder eta ikusgarria: gazteriaren gos-kuoa, bereziki Zuberoatik kanpora.

Azken bi hauek dute, Idiart eta Berçaitsek dute, beraz, pastora hobekienik esportatu. Kontuz, halere bide hortarik: publiko berri bat beretu behar du, baina Zuberoako iturritik aldendu gabe.

Idazle-idazleek gure aldetik, publikoa ez dugu aspertu behar prediku luzeegiz.

INFLAZIOA:

Idazleen inflazio bat ikusten dut hor, bi ondorio dauzkana:

1. Batetik, garrantzia galtzen du berriz idazleak; lehenago ez zuen: erre-jenta zen bakarrik aipatzen, harek zuen testua ekartzen. Gero goiti joan zen idazlearen itxura Etxahun eta Casenaverekin. Adibidez, Etxahunen pastoraletan haren izena zen agertzen libretaren axalean, emailerik ez zen aipatzen ere. Orain antzesten duen herria da hor ikusten handi-handia; nork idatzia den jakiteko, libreta zabaldu behar da eta txerkatu.

2. Bestetik, pastoral oso desberdinak ikusten ditugu, eta hobe. Arrisku bat badago, halere: zeingehiagoka horretan, besteetatik bereizi nahiz, desbidera gaitzen, pastoraletik urrunduz edo hura gehiegi aldatuz. Gainera hortara bul-tzatzen gaitu publiko berri batek, pastoral iraultzaleak eskatuz. Baina pastoralak ez du iraultzale izan behar: pastoral egon behar du, ederra entzuteko, ederra ikusteko eta mezu baten ekarle.

3. Idazleak manipula ditzakete herriek, adibidez, bati antzerkia manatuz eta gero beste batena jokatzuz. Ene jakinean bi kasu gertatu dira azken urte hauetan.

Ene beldurrik handiena da entzun-ikusgarri polit eta goxo bat izatean muga dadin pastoralara. Trajeria du izen nagusia eta ni behintzat trajediaren inguruan atxikitzen entseatuko naiz.

II. ERREJENTAK

Ikuskizunean eragin handia du errejentak, ahoskeraz gutiago arduratzen da. Idazlearen ikuspegiaz eta nahiaz axola du. Baina bere moldea badu errejent bakoitzak.

1. Battitta URRUTY orain erretiratuak ospea, erromantizismoa, jestu zabala, batzutan antzerkia luzatuz.

2. Jean-Pierre RECALT-ek bizitasun handia, bakuna, soila, garbia, eranskinik gabekoa.

3. Fabien LECHARDOY barkoxtarra, bere lehenbiziko lanean, entzutearen errezteari eman da, aktoreak publikoari begira ezariz usu eta maiz, adibidez mahain baten atzetik. Hara-honaraka dabiltzalarik aktoreak, bereziki atzerantz itzultzen direlarik, asko galtzen du entzuleak.

4. Herri batzuetan, errejentaren ondoan, euskaraz arduratzen den norbait agertzen hasi da, ongi ahoska dezaten, hutsik egin gabe. Zinez beharrezkoa da, batetik, grafia batua zubererak duen fonetikatik urruntzen baita, bestetik, gero eta gutiago baitira euskaraz ongi ez dakiten aktore gazteak.

III. AKTOREAK

1. *Süjetaren eragina.*

Süjetak erritmo bat inposa diezaioke taldeari. Adibidez, Arrokiagan 1995ean, bizitasun handiz jokatu zuen Agirre lehendakariaren lekua betetzen zuen Pierre LARRORY-Munautek, eta hiru orduz tolestu zuten antzerkia. Alderantziz, Atharratzen 1997an, *Atharratze Jauregian* trajeria lau orenetara hurbildu zen, *Aguirre Presidenta*-rena baino askoz ere laburragoa zen testu batekin: Charles de Luxe jaunaren tokia betetzen zuen CHUBURU "anpleki" ari izan baitzen, zubereraz diogun bezala. Halere, pozik egon zen publikoa hor ere.

2. *Emakumeak.* Serioztasun handia emaiten diote pastoralari, bereziki mustirkan, edana eta liskarbideak baztertuz.

Koroan sartu zituen HEGUIAPHAL errejent zenak 1976an, *Santa Grazi* trajerian, izen horretako herrian. URRUTYk jokoan ere sartu zituen 1980an Urdiñarben, *Iparragirre* pastoraletan. Gero eta leku gehiago hartzen dute. Hegoaphal-ek zioen ez zirela ongi entzuten, eta batzutan hala da. Baina beti hobetzen ari da pastoraletako soinua, eta asko laguntzen du mikrofono pertsonalak.

3. *Aktoreen aniztasuna.*

Herriak lehiari daude, besteek baino aktore gehiago agertu nahiz. Pertsonen zaletasun handiarekin bat dator joera hori, asko baitira tauletara igan gura duten zuberotarrak. Marka hautsi zuen Garindainek 1996an *Sabino Arana Goiri* piezarekin, ehunetik gora taularatuz. Deseskalada bat hasi du aurten Barkoxek arauka, norbaiten erranetik hiru pastoral ber egunean emaitako aski aktoregai balukeelarik.

Aktoreen aniztasunak antzerkiaren maila zinez apaltzen du. Gainera, sarjaldiak luzatzen ditu. Baina pastoralaren eskualde zinez demokratikoa da herriarren parte hartze hori, eta neke da batzuren baztertzea: gaizki har lezakete, pastoralaren giroa nahasiz. Baina gogotik ikus nezake herri bat berrogei lagunekin antzezlarik, lehen bezala.

Satanetan ere, dozena bat edo gehiago agertzen da gaur edozein pastoraletan, lehenago bizpahirurekin emaiten zituztelarik. Dantzaldi bat ote da pastoral? Egia da bide ona dela dantzari berrien edo taldeen sortzeko eta sustatzeko.

4. *Jantziak.*

Jantzien aldetik ere, lehia gogorrean gaude. Gero eta ederragoak behar ditugu, beraz, garestiagoak. Gero eta historikoagoak ere, baina pastoral ez da historiaren errepikapen bat, ez da teatro errealista bat: antzerki sinbolista bat da, eta bere sinbolikatik asko galtzen du garai bakoitzeko jantziak errepikatuz.

Türk eta kiristi gudarien jantzieta bederen, sinbolika bat atxiki edo berriz eskuratu behar genuke. Arrokiagak indar bat egin zuen, duela bi mendeko uniforme gorri eta horiak emanez türkei, lehengo pastoralen ildotik nolabait. Eskas duguna da kiristien uniforme lirin bat, zuri eta urdina: bilatu behar genuke lehengo euskal jantzien inguruko zer bait, adibidez Erronkarikoetan.

IV. PUBLIKO DESBERDINAK

Entzun-ikusleen artean, mota desberdinak badaude: publikoaz orokorkiegi mintzo gara, bat eta bakuna balitz bezala, gero eta gehiago zatitzen ari delarik ordea.

1. *Zuberotar zaharrak*, bereziki gizonezkoak, asko pastoral batean ari izanak. Horientzat aktoreen jokoak du munta handiena: ederki dabiltzanez, jesu noblea ote duten, botz ozena, jauzi lirain eta trebea dantzan. Historiaz eta mezuaz axola guti dutela, ni beldur.

2. *Kermezara bezala oso lasai datozenak*, bereziki nik uste adin bateko emakumeen artean: aktore bakoitzaren pertsonari begiratzen diote gehienik, nongoa den, zein familiakoa, noren askazia... Publikoan ezagutzen dituztenez halaber... Dena gora-gora komentatzen dute, inguruko zaleen kalteetan.

3. *Antzerki mota hori orokorki maite dutenak*, ederra delako, xehetasunetan gehiegi sartu gabe, agian ez dutelako aski ezagutzen, horretarako urteak behar baitira. Berritzapenez gose da publiko berri hau, "pastoral eijerra" eta ernea maite du, ahalaz erromantikoa, maitasun ixtorio polita duelarik ardatza.

4. *Beste publiko berri bat*, historiari eta testuari garrantzia handiena emaiten diona: Zuberoatik at hedatzen ari da, mugaren bi aldeetan: 30-40 urteko jende nahiko ikasia da, eta horrek sustatzen du gehienik, ene ustez, pastoralaren geroa.

Beraz, publikoan, testuari ez diote kasu handirik egiten batzuek, besteez, aldiz, gero eta gehiago, hots-hedagailuen laguntzarekin. Horretan laguntzen ditu halaber libretak: entzun-ikusleen erdiak erosten du eta bikote asko baitago publikoan, asma dezakegu gehienek testua dastatzen dutela guti edo asko, itzulpenean bederen.

V. BUKATZEKO

Aldakuntza gehienik ekarri dutenak dira batetik lehen biak (Etxahun eta Casenave), besteetik aurtengoraino zauden azken biak (Berçaitis eta Idiart).

Lehen biek pasterala berritu dute, publiko guziaren onespenearekin. Egin zaizkien kritikak, euskararen aldetikoak izan dira soilki: mordoilegia zuela Etxahunek, garbiegia duela Casenavek.

Queheille-ren aintzineko azken biei bota zaie batetik pastoraletik atera direla, gehiegi erraitea baita zinez, bestetik zeruetaraino altxatu eta jaso dutela, gehiegikeria baita hori ere.

Arteko hiru idazleek eta aurtengokoak, ene ustez, oreka bat jarri dugu, bai euskara motari dagokiola, bai bertsu eta kantuen artean.

Pentsakera berri bat hedatzen ari da: pasterala ezagutzen ez dutenei atsegin egitea gatik, laburtu behar dela. Horretaz ere nire gogo berri emana dut ixtorio bat kondatu behar dela. Pasterala ez da kantaldi soila, ez genuke hartara lerratu behar. Dialogoak ezin dira gehiegi murriztu.

Gainera, lege batzuk bete behar dira idazkeran ere, bi neurtitzetako bertsua atxikiz.

Pastoralak pastoral egon behar du. Beste zerbait idazten duenak beste izen bat eman behar dio. Hala egin du Berçaits-ek 1992 udazkenean, *Oihenart* ikusgarriarekin eta geroztik *Elkanoren semeak* sonatuarekin.

Gaurko Pastoral idazleak: eranskina

I. ETXAHUN-IRURI

1. ETXAHUN KOBLAKARI	1953 - Barkoxen.
2. MATALAZ	1955 - Eskiulan.
3. BERTERRETX	1958 - Maulen eta Ligin.
4. ZANTXO AZKARRA	1963 - Gotainen.
5. DE TREVILLE	1966 - Irurin eta Maulen.
6. XIKITO de CAMBO	1967 - Maulen.
7. PETTE BERETTER	1973 - Gotainen.
8. XIMENA	1979 - Atharratzen eta Irurin.
9. IPARRAGIRRE	1980 - Urdiñarben.

- I. Pierre BORDAÇARRE, Etxahun-Iruri - 9 pastoral
Pastoral berriaren aita. Pastoral salbatu du berrituz.

A) Zer ekarri duen berririk:

1. Euskal süjetak, salbu *Ximena. Ondokoek berdin.*
2. Lau orduz petik. *Horrela eginen dugu haren ondotik.*
3. Eguneroko euskaran, frantses hitz askorekin. Horretan ez du jarrai-kilerik.
4. Euskal kantua sartu du. Aintzinetik ez zen emaiten, salbu eliza kantu zenbait, latinez gehienetan, egoerak manaturik.

B) Zertan ez den berrizalea:

1. Itzulpenezko lana egin du, zaharrek bezala: adibidez *Etxahun kobla-kari*, Pierre Espil-en *Etchahun le malchanceux* liburutik. Beraz, historiatik bazter ari da.
2. Ortografiarik ez du. Fonetikatik ari da, frantses grafian.

II. Junes CASENAVE - HARIGILE

1. 1976 - *Santa Grazi*, Santa-Grazin.
2. 1978 - *Ibañeta*, Garindainen.
3. 1982 - *Pette Basabürü*, Pagolan (Toribio Altzaga saria, 1980).
4. 1989 - *Zumalakarregi*, Altzain.
5. 1992 - *Sanata-Cruz*, Santa-Grazin.
6. 1994 - *San Mixel Garikoitz*, Donaixtin.

Bestalde idatziak, ez emanak:

1. *Maitena Basabürü*.
2. *Dabid*.
3. *Judith*.
4. *Agotak*, (Toribio Altzaga saria, 1992).

Pastoral berriari maila goratu dio eta klasiko egin du.

A) Casenaveren ekarpen berriak:

1. Historian oinarritzen da, ikerketa luze eta sakonak eginez. Horretan segituko dugu Aguergaray, Bedaxagar eta nik.

2. Literatura maila bat emaiten dio eta euskararen maila zinez goratzen dio. Horretan ere segituko dugu.

3. Bertsutan idazten du, neurtitzak zehaztuz: erritmoa eta errima finkatzen ditu. Bertsetak bi neurtitz, hamasei oinetakoak (silabakoak), bakoitza zor-tzi oinetako bi zatitan: errima bigarren eta laugarren lerroan.

Aintzinetikoeak, Etxahun barne, asonantzia zuten soilik, eta erritmo zinez askea zerabilaten, lerro bakoitzean emanez sei eta bederatzi hamar silabaren arteko ahapaldia.

Casenaveren bide hori hartu dugu lehenbiziko ondokoeak, Aguergaray, Bedaxagar eta nik alegia, hastean behintzat.

B) Casenaveren berezitasun pertsonalak egon diren berritzapenak:

1. *Euskara garbizalea*: Batetik, hitz xahartu arraro asko, bestetik, hitz berriak erabiltzen ditu frango ugari.

2. Idazkera preziosoa du, sonoritate gutikoa.

3. Zerebrala da, grafiaren aldetik ere: begiari eta buruari mintzo, ez bel-lariari eta bihotzari.

4. Kantu guti du sartzen: sei edo zazpi pastoral bakoitzean.

5. Batzutan kolektiboa da Casenaveren “süjeta” edo protagonista: Santa-Graziko herria *Santa-Grazi* pastorealean; nekazari mundua *Pette Basabürün*; euskaldunak *Ibañetan*.

Segitzale guti du sail horretan. 1993an Gotainen entsaiatu naiz *Euskaldünak Iraultzan* pastoralarekin: süjeten aniztasuna kritikatu didate batzuek.

6. Gai orokorrak eta unibertsalak eta hunkitzen ditu *Judith* eta *Dabid* ize-nekoekin, baina pastoral emaleek ez dizkiote hartzen, orainokoan euskal “sü-jetak” nahiago dituzte.

Iduritzen zait unibertsaltasun hori ere atxiki behar duela pastoralak, aber-tzaletasun hutsean hertsirik egon gabe.

Ene pastoraletan, mezuaren zabaltzera entsaiatzen naiz. Baina ez nago se-gur eskualde hori aditzen duela entzulegoak.

III. Allande AGUERGARAY, Bordaxar, Muskildikoa, frailea, erakasle dago Lurden

— *Arnaud d'Oihenart*, 1985, Muskildin.

— *Sabino Arana Goiri*, 1996, Garindainen.

A) Ekarpen berriak:

1. Hamalau kantu *A. d'Oihenart*-en.
2. Euskara natural, on bat, erdi bidetik.
3. Poesia sartzen du trajeriaren mamian.

B) Baina bestalde, aintzinekoen altxorra baliatzen du:

1. Casenaveren ildotik, historia errespetatzen du.
2. Zuberotar grafia klasikoan: hau da Guillaume EPPHERRE eta LA-FONT euskaltzainek duela berrogei bat urte moldatu zutena, eta bereziki eliz-kizunetan erabiltzen dena. Fonetika errespetatzen du, baina hitzak osoan ida-tiziz, Euskaltzaindiko alfabetoan.

3. Halere bultaka, hitzak ahoskatzen diren bezala idazten ditu, adib.: bo-kalen arteko “R” janez, erritmoaren atxikitzea gatik. Kritikagarria iduri zait, hala nola *helazten* idaztea, beste toki batean *helarazten* idatzi delarik gainera. Edo, lehen pheredikia ikusten dutan bezala, *Uskal-Herrin* (4. bertsetean) eta hurrunago *presundegian* (7. bertsetean).

Zuberoan ortografiaz dugun auzia hunkitzen dugu hor...

IV. Jean-Michel BEDAXAGAR

Urdiñarbekoa - Burdin arotza - Kantaria

Agosti Xaho, 1988, Urdiñarben.

A) *Ekarpenak*:

1. Hiru orduz azpitik eman du.

Jelkaldi laburrak ditu. Baina kontuz bide horretarik: gaia ezin da errexxi sakondu.

2. Euskara natural, on, gihartsu, tinkoa: behar bada denetatik onena.
3. Kantu berri, hunkigarriak.

B) *Klasikotasuna grafian*: xaharra derabila, hots, elizakoa.

V. Jean Louis DAVANT

— *Abadia Urruztoi*, 1990, Maulen.

— *Eüskaldünak iraultzan*, 1993, Gotainen.

— *Aguirre Presidenta*, 1995, Arrokiagan.

A) *Ekarpen berriak*:

1. *Euskara klasiko bat*. Tokika berezitasunak baditu zubererak, adibidez Barkoxen, Santa-Grazin, eta abar. Zuberera klasikoa hartzen dut eta hartan aukeratzen ditut euskaldun gehienek ulertzen dituzten hitzak, gutiz gehienetan. Hitz berriak batutik, eta ez neronek asmatuz.

2. *Sonoritatea*. Belarria jo behar da, entzun errexa izan, nire ustez.

Jendeak ongi aditu behar du eta abian ulertu. Pastoralak ez da harpa eta mandolinaren tokia, tronpetaren lekua da.

3. *Ixtorioan logika bat*: bost zatitan banatzen dut eta zati bakoitzean emaiten ditut elgarrekin zerikusia duten gertakizunak, batzutan kronologia puska bat aldatuz.

B) *Gainerakoetan*:

1. Kantuari dagokiola, Aguegarayren bidetik noa: 13 kantutik lehenbizikoa pastoralean, 11 beste bietan: arauka ber kopurua.

2. Grafian berriz, erdibide batetik ibili naiz, xaharraren eta arras berriaren artean; Euskaltzaindikoa arauak bete nahi nituen, Zubereraren ahozkeraren gehiegi zauritu gabe. Baina horrela kritikak jasan ditut bi aldetatik eta hautu bat egin beharko dut.

VI. Pierre Paul BERÇAITS

Muskildiarra da. Pauen lan egiten du banko batean.

— *Harizpe*, 1991, Muskildin.

— *Atharratze jauregian*, 1997, Atharratzen.

A) *Ekarpenak*:

1. Kantua nagusi: 18 kantu, gehienak berri.
2. Bertsua lau neurtitzetan zatitzen du, lau perpausetan, batean errimekin, bestean gabe.
3. Euskara erreza du, egunerokoa, Etxahunenaren antzo, baina frantseskeriarik gabea. Batzutan ekialdeko baxe-nabarreratik hartzen ditu hitzak eta esaldiak.

4. Jelkadi laburrak ditu.

B) Kritika gogorrek jaso ditu HARIZPEK ikusle aditu batzuen aldetik.

1. Batzuek erran dute ez zela pasterala. Gehiegi erraitea zait, ezen erregela nagusiak errespetatu ditu. Kantari baten obra da, pixka bat Bedaxagarrena bezala: idazkeraren aldetik ez hain landua izana gatik: kantuz eta musikaz aberatsa, bertsuz laburra.

2. Historia ez duela errespetatu erran da, eta ez beti arrazoinik gabe. Baina ez da historiako lan bat antzerkia eta bere asmakizunak hor ager ditzake naski artistak.

3. Horiek hola, uste dut berritzapenen aldetik ez dela urrunegi joan behar.

Adibidez, testua ezin da gehiegi laburtu, ixtorio bat kondatzen baitu pastoralak, eta hori bertseten bidez egiten da gehien bat.

Orokorki, artista handia da Berçaits, gizon-orkestra, denak ederki egin ditzakeena, errejengoa barne: hots, enetzat Etxahunen ondokoa. Bere idazkera du, bere nortasun bikainari doakiona. Baina horretan baliteke jarraituzailerik gabe, imitatuzailerik gabe gera dadin, Etxahun egon zen bezala.

VII. Roger IDIART

Xalbador, 1991, Larrainen.

Lapurtarra dugu hau, Azkaingoa, baina luzaz erretor egona Zuberoan, eta zubereraz oso ederki badakiena.

A) *Ekarpenak:*

1. Artista lana egin du honek ere, arras ongi asmatua, gustagarria, baina itxuraz Berçaitzena bainoa tradizionalagoa.

2. Bertseta lau neurtitzetan zatitu du honek ere, baina errima zehatzarekin. Neurtitzak zinez landu ditu. Baina printzipioa zait kritikagarria eta efektua ere bai, mintzaldia 4 perpaus laburretan puskilatzen baitu, ditxo eta zirtoka bezala, ohiko bi perpaus nobleak hautsiz.

3. Euskararen aldetik, jorraldi batzuk egin zaizkio, zuzen kontra ene us-tez: baizik eta hutsak egin zituela zubereraz. Nik ez dut horrelakorik aurkitu. Alderantziz, oso euskara ederra zait horrena: zuberera klasikoa, gihartsua.

B) *Kritikak:*

1. Historia ez duela errespetatu: jadanik errana dut horretaz zer pentsatzen dutan.

2. Oraiko gizon bat aipatu du eta hori gauza minbera da.

3. Bere mezua gehiegi sartu duela erran dute batzuek eta horretan Xal-badorrez gehiegi baliatu dela.

4. Ez dela gehiegi akitu asmakizunetan, Xalbadorren bertsuak hor baitzituen ugari. Baditeke.

Dena dela, funtsezko auzi bat badago hor: heia gaur-gaurko gai bat edo pertsona bat aipatu behar ote den pastoralean, ala, historiazaleek bezala, historia pixka bat hoztera utzi behar ote duen idazleak, eman dezagun, hogeita hamar urtetako epe batekin adibidez...

VIII. Patrick QUEHEILLE

Herriko Semeak, 1998, Barkoxen

A) *Ekarpen berriak:*

1. Usaiakoa baino motzagoa du neurtitza, 7/7-koa, batzutan Etxahun-Iru-rik erabiltzen zuena bezalakoa. Bizitasuna dakar. Türkentzat oso egokia zait.

2. Euskara, nagusiki Pettarrekoa, nahiz Basabürüan dagoen Barkoxe, bai-na hizkuntzaz pettarra, Topet-Etxahunen gisara; ñabardura gutikoa da Patrick-ena, baina ginarritsua, zaintsua, ozena, teatroko egokia.

3. Hiru süjet (Mardo, Etxahun-Barkoxe, Uthurburu), bat bakarra ohi delarik. Elkarri ongi lotu ditu. Hargatik horretaz kritika batzuk entzun dira, trajeria kolektibo guzietan bezala.

B) *Tradizioaren ildotik:*

Testu nahiko luzea ondu digu: 237 bertset arrunt + 61 bertset 13 kantutan, orotara 300 hurbil, *Etxahun Koblakari* sonatuak bezalaxe (302). Beraz, historiari garrantzi handia eman dio Queheillek. Hiru ordu fatidikoez axolatu gabe, hats luzeko lana burutu du eta halere arrakasta ederra bildu. Badugu hor zer pentsa!

C) *Huts ttiki batzuk:*

Plegu oker batzuk aipatu ditu Junes Casenavek, baina Queheilleren lana orokorki laudatuz. Oso gaztea da Patrick pastoral idazle batentzat, hogeita hamar bat urteetan hasia. Hobetuz joanen da, beraz, etorkizun ederra du. Berrogeita hamar urteetan hasi ginen Junes Casenave eta ni, urte zenbaitez gazteago Etxahun-Iruri: hots, idazteko trebetasun handia genuen orduko.